

Kirsi Talonen

lakimies

Findata

(Sosiaali- ja terveysalan
tietolupaviranomainen)

Toisiolaki tuo mukanaan uuden toimintaympäristön

Niin kutsuttu toisiolaki eli Laki sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä tuli voimaan toukokuussa 2019. Lain myötä Suomi sai myös uuden viranomaisen: Findatan, virallisesti Sosiaali- ja terveysalan tietolupaviranomaisen. Jatkossa Findata myöntää luvat sosiaali- ja terveystietojen toissijaiseen käyttöön silloin, kun tiedot ovat peräisin usealta eri rekisterinpitäjältä tai yksityisiltä palveluntarjoajilta.

Kiinnostus uutta toisiolakia ja sen toimivuutta kohtaan on tällä hetkellä hyvin voimakasta erityisesti Euroopassa, mutta myös muualla maailmassa. Suomessa sote-tietoja on voitu tähänkin saakka käyttää tieteelliseen tutkimukseen ja tilastointiin, mutta nyt käyttötarkoitukset tulevat jonkin verran laajentumaan.

Tutkimuksen kannalta tärkein lain tuoma parannus lienee se, että päällekkäinen työ vähenee ja toiminta tehostuu, kun luvat, aineistot ja niihin liittyvän neuvonnan saa jatkossa yhdeltä luukulta. Lisäksi laissa on määritelty lupien käsittelylle ja aineiston toimittamiselle varsin tiukat määräajat. Tällä on haluttu nopeuttaa erityisesti tieteellistä tutkimusta, jossa kilpailu on kovaa ja nopeat syövät hitaat.

Kansalaisten luottamus avainasemassa

Tietojen jatkohyödyntämisessä on tärkeää, että ihmiset voivat luottaa tietojensa pysyvän turvassa ja suojattuina. Ihmisten on myös saatava oikeaa ja riittävää tietoa toisiokäytöstä, ja heidän on tunnettava oikeutensa määrätä omien tietojensa käytöstä. Findata on viranomaisena vastuussa paitsi sitä

ohjaaville ja valvoville tahoille, myös kansalaisille.

Toisilain tarkoitus onkin kahtalainen: tehostaa arvokkaiden sote-tietojen hyödyntämistä ja turvata yksilön luottamuksensuojaa ja oikeuksia. Nämä kaksi tavoitetta tukevat toinen toisaan ja heijastuvat Findatan toimintaan käytännössä. Avoimuus ja läpinäkyvyys tulevat olemaan avaintekijöitä kansalaisten luottamuksen säilyttämisessä.

”**Avoimuus ja läpinäkyvyys tulevat olemaan avaintekijöitä kansalaisten luottamuksen säilyttämisessä.**

laisten luottamuksen säilyttämisessä.

Luottamusta lisää se, että tietoturva ja tietosuoja parantuvat lain myötä huomattavasti. Kun aiemmin tietoja on

luovutettu fyysisesti ulos organisaatioista, jatkossa aineisto luovutetaan tietoturvalliseen etäkäyttöympäristöön, jonne annetaan luvan mukaiset käyttöoikeudet. Findata pyrkii tekemään etäkäyttöympäristöstä mahdollisimman toimivan ja sisällyttämään siihen mahdollisimman monipuolisesti tutkijoita palvelevia analyysityökaluja. On myös mahdollista perustaa itse tietoturallinen etäkäyttöympäristö, joka sertifioidaan ennen käyttöönottoa.

Lain soveltaminen vaatii yhteistyötä

Uusi säädösympäristö tarkoittaa systeemistä muutosta rekisterinpitäjille

AdobeStock

” **Laki antaa raamit, mutta sen toimivuus testataan käytännön soveltamisessa.**

ja tietojen käyttäjille, mikä vaikuttaa kaikkien osapuolten toimintaan. Etäkäyttöympäristön lisäksi uutta on se, että organisaatioiden on jatkossa dokumentoitava ja kuvattava tietolupa-prosessinsa sekä määritettävä omien organisaatioiden vastuuhenkilöt tietojen käytön osalta. Muita uusia, lakisääteisiä rekisterinpitäjien velvoitteita

ovat neuvonnan ja aineistokuvausten tarjoaminen.

Toisiolain ja tiedon toisiokäytön onnistumiseen vaikuttaa moni tekijä. Laki antaa raamit, mutta sen toimivuus testataan käytännön soveltamisessa. Fin-data osallistuu siihen omalla panoksellaan, mutta muutakin tarvitaan: tiivistä yhteistyötä rekisterinpitäjien kesken, tiedemaailman ja asiakkaiden tarpeiden herkkää kuuntelua sekä ihmisten oikeuksien kunnioittamista.

Tiedon jatkohyödyntäminen kysyy myös voimavaroja. Tarvitsemme riittävää innostusta esimerkiksi tieteelliseen tutkimukseen ja myös tosiasiallisia mahdollisuuksia ja resursseja sen tekemiseen. Panostukset – sekä yksityiset

että julkiset – osaamisen kasvattamiseen ja riittävään resursointiin esimerkiksi tietojohdamisessa ja tieteellisessä tutkimuksessa luovat perustaa sille, että arvokasta tietoa hyödynnetään myös käytännössä ja saadaan tuotettua sen avulla yhteistä hyvää.